

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ISSN: 1300-3003

Sayı: 31

Samsun – 2011

HAVVA, KÖTÜ MÜ YOKSA İFTİRAYA MI UĞRADI?*

MARY PHIL KORSACK**
ÇEV. CENGİZ BATUK***

Eve Malignant or Maligned?

Abstract: The declared subject of my article is Eve and the accusation levelled at her of having brought sin and death into the world. Has she been maligned? Is she guilty, though not alone in her responsibility, of introducing the evil of sin into the world?

I would like to invite you to broach the text as you would a literary masterpiece, rather than as an object for historical analysis, to listen to it, as you might listen to a piece of music, to be aware of its wholeness and to be receptive to its suggestiveness: I will allot myself the role of music-lover, who wishes to share what she hears. If, in the end, you feel that there is a possible shift of emphasis from the importance of being to the importance of becoming, from an absorption with right and wrong to a celebration of growth, our time will not have been wasted. My concern will be to follow

-
- * Bu makale "Eve, malignant or maligned?" *Cross Currents*, Winter 94/95, Vol. 44 Issue 4, s.453-463'den alınmıştır.
  - ** 1935'te İngiltere'de doğan Mary Phil KORSACK, Paris ve Oxford Üniversitesi'nde görev yaptı. Onun İbranice'den yaptığı Tekvin çevirisi "At the Start ... Genesis Made New" ilk olarak Louvain, Belçika'da 1992'de basıldı. İkinci baskı Doubleday'da 1993'de yapıldı.
  - *** Doç. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dinler Tarihi ABD [cebatuk@hotmail.com].

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Dergisi,
2011, sayı: 30, ss. 265-276.

Eve, observing her as she comes to be, and so setting her free of judgmental definitions that lock her in a given position.

Key Words: Genesis, Adam, Eve, Eden, Fall of Man, Satan, Serpent.

Öz: Benim bu makalemde ifade edeceğim konu Havva ve onun günah ve ölümün dünyaya gelmesine sebep olduğu suçlamasıdır. O iftiraya mı uğradı? Onun sorumluluğuna bırakılmadığı halde kötülüğün ve günahın bu dünyada üretilmesinden Havva mı suçluydu?

Sizi de tarihsel bir analiz için bakmaktan ziyade onu bir müzik parçasını dinler gibi dinliyor olarak, onun bütünlüğünün farkında olmak ve anlamlılığını almak için metni açmaya davet ediyorum; kendime, duyduğu şeyi paylaşmayı isteyen bir müzik aşığı rolünü vereceğim. Sonunda şayet vurgunun varlıktan/var olanın öneminden olmaktan oluşan önemine, doğru ve yanlışla birlikte bir çekicilikten bir gelişme kutlamasına doğru değiştiğini hissedersen bizim zamanımız boşa harcanmamış demektir. Benim ilgim Havva'yı olduğuna denk olarak inceleyip böylelikle onu belirli bir pozisyona kilitleyen yargısal tanımlamalardan bağımsız olarak ele alarak onu izlemek olacaktır.

280 **Anahtar Kelimeler:** Tekvin, Âdem, Havva, İnsanın Düşüşü, Şeytan, Yılan.

OMÜFD

Bahçede hiç bir günah yoktu. Yasak meyveyi yemek suretiyle Havva, hayatın iyi ve kötü olarak temsil ettiği her şeyi insanoğlunun yaşam küresinin içine getiren bir kanal oldu.

Kitabı Mukaddes yorumlarında Havva'nın haddi aşması, genellikle günah ve ölümle ilişkilendirildi. MÖ ikinci yüzyılda Ben Sirach, bu hadiseyi şöyle yorumladı:

"Günah bir kadın yüzünden başladı
ve onun yüzünden hepimiz öleceğiz." (Sir. 25:24)

Pavlus'dan beri Hıristiyan teolojisi bu temayı daha da genişletti: "Âdem aldatılmadı fakat kadın aldatıldı ve günahkâr oldu." (1 Tim. 2:14) ve suçlamalar kötü birisi olarak Havva'yı hedef aldı.

Bununla birlikte bugün feministler, bu yorumlara engel olmaya ya da onları değiştirmeye uğraşıyorlar: böylelikle onlar, Havva'nın iftiraya uğramış olduğunu iddia ederek tartışmalara yeni bir perspektif kazandı-

rıyorlar. İngilizce’de doğru bir şekilde kelime kelime karşılığını türetmeye çalışarak birçok yılını Tekvin’in İbranca metinleriyle harcamış Feminist bir araştırmacı olarak, saygın bir değeri olması gereken Havva’yla ilgili metinsel suçlamaların birçoğuna dikkat çekmeyi istiyorum. Bu makale, etimoloji ve kontekstleri tam olarak vurgulanan kelimelerle tarafsız olarak bir Havva resmi çizmeyi amaçlamaktadır.

Günlerimi, bazen de haftalarımı her bir kelimenin tercümesi için harcayarak Tekvin’in İbranca metinleri üzerine çalışmamın nedeni, mümkün olduğunca tam bir çeviri yapmak; “At the Start... Genesis Made New.”¹ başlığını taşıyan İngilizce bir versiyonu oluşturmaktı. Bu şekilde bir metin oluşturmaya daldıktan sonra, Tekvin üzerine yapılan yorumları dinlemek bazen zihin bulanıklığına neden olmaktadır.

Örneğin geçen yıl, İbranî araştırmacılar ve her ikisinde de halktan dinleyicilere hitap eden üniversite düzeyindeki hocalarla birlikte Âdem ve Havva hakkında iki konferansa katıldım. İlk konuşmacılar olmayan elma hakkında konuşarak çok zaman harcadılar. Konuşmalar, var olmayan elmanın hastalıklı lafzi yorumunun asıl metinden bağımsız olarak nasıl geliştiği ve sürdürüldüğünün bir örneğidir. Söylenenler, eksik bir yorum olarak, başka bir olmayan şeye hizmet etti: bu konuşmacılar aynı zamanda Eden bahçesinde günahın olmadığını söylediler. Kişisel olarak kalben onlarla aynı fikirdeyim ancak toplantıda bulunanların çoğu farklı tepki verdiler. İnsanlar ayağa kalktılar ve “*felix culpa*”²nin kurtarıcının zorunlu bir habercisi olduğunu ve bu sebeple imanlarının saldırı altında olduğunu iddia ettiler. Duygular yukarı fırlamış ve toplantıya katılanlar kendi inançları konusunda sesleriyle adeta deklarasyon yayınlarken konuşmacı kürsüyü terk etmek zorunda kalmıştır.

¹ Mary Phil Korsak, *At the Start... Genesis Made New: A Translation of the Hebrew Text*, Louvain, 1992.

² “*Felix Culpa*”: “Mutlu Hata/Günah” anlamına gelen Latince bir terim. Adem’in işlediği günah insanın düşüşü gibi olumsuz sonuçlara yol açmışsa da İsa’nın (Kurtarıcının / Redeemer) gelişini mümkün kılmıştır. Katolik kilisesi bunu şöyle ifade eder: “o *felix culpa* quae talem et tantum meruit habere redemptorem” yani “o ne mutlu bir hatadır ki karşılığında armağan olarak bu kadar büyük ve iyi bir kurtarıcıyı getirmiştir”. (ç.n.)

Diğer taraftan ikinci konuşmacı, bahçedeki günahın doğası üzerinde uzun uzadıya durdu. Üç boyutlu bir günah resmi geliştirmek için Ricoeur'un analizine müracaat edildi. Kadının günahının ahmalık olduğu söylenildi; bu şekilde o, bütün insanları (yalnızca kadınları değil) temsil eder. Erkeğin günahının, kötü kararını uygulaması yüzünden olduğu ve yılanın insan varlığının kontrol dışı olan bir bölümünü sembolize ettiği söylenildi. Özetle, yılan, erkek ve kadın günahla üçlü ilişkiyi temsil ediyor olarak görülmektedir: bir parçamız olan yılan kurbandır, diğer bir parçamız olan erkek sorumludur, yine başka bir parçamız olan kadın suçludur.

Benim bu makalemdede ifade edeceğim konu Havva ve onun günah ve ölümün dünyaya gelmesine sebep olduğu suçlamasıdır. O iftiraya mı uğradı? İlk konuşmacının beni etkileyen bahçenin gınahtan uzaklığı görüşü, yaklaşık olarak aynı şeyleri iddia ediyor olarak görülebilir. Onun sorumluluğuna bırakılmadığı halde kötülüğün ve günahın bu dünyada üretilmesinden Havva mı suçluydu? İkinci konuşmacı bu yorumu savundu. Konuyu açıklamak için içinde Havva'nın bulunduğu Tekvin'in ilk bölümlerine dönmeyi istiyorum.

282
OMÜİFD

Sizi de, metni bir müzik parçasını dinler gibi dinleyebilmek, onun bütünlüğünün farkında olmak ve açık seçik anlamını görebilmek için ona tarihsel bir analiz için bakmaktan ziyade onu edebi bir eser olarak ele almaya davet etmek istiyorum: kendime ise, duyduğu şeyi paylaşmayı isteyen bir müzik aşığı rolünü vereceğim. Sonunda okur, şayet vurgunun varlıktan/var olanın öneminden olmakta olanın/oluşun önemine, doğru ve yanlışla birlikte bir çekicilikten bir gelişme kutlamasına doğru değiştiğini hissederse, zamanımız boşa harcanmamış demektir. Benim ilgilim Havva'yı olduğuna denk olarak inceleyip böylelikle onu belirli bir pozisyona kilitleyen yargısal tanımlamalardan bağımsız olarak, onu izlemek olacaktır.

İlahi yaratılıştan (Tekvin 1. ve 2. bölümden) Âdem'in yaratılmasının kayıtları olan insanın yaratılışına (Tek. 5) kadar Tekvin'in ilk beş bölümünü incelemek istiyorum. Tekrarlar ve hatırlatmalar farklı bölümlerin

bütünle bağlantısının kurulmasında metnin başından sonuna kadar önünde ve arkasında dinleyiciye rehberlik edecektir. Bu müzik parçasının hareketleri, kesintisiz ve sürekli düz bir çizgiyi takip etmeyecektir. Her hareket kendisine ait yeni bir başlangıca ve yeni bir sona sahiptir. Her hareket, farklı bir odak noktasına, farklı bir kontekste ve farklı bir tonlamaya sahiptir. Ona bu ismi vermek suretiyle, metin üzerinde yavaş bir yürüyüşle ilerleyebilirim Havva, bir formda ya da ilk üç hareketin herhangi birinde başka bir formda ortaya çıkar.

İlk hareket büyük bir önermedir. Yaratılış günleri, yedinci gündeki durgunluğa geçmeden önce altıncı günde zirve noktasına ulaşmıştır. Burada iki yan motif vardır. Elohim, "ışığı" "karanlık"tan, göksel "sular"ı yeryüzünün "sular"ından, "yeryüzü"nü "gök"ten, "gündüz"ü "gece"den ayırmak suretiyle yaratır. Elohim, altıncı günde diğer canlı yaratıklardan farklı olarak bir *insan*, bir *adam*³ yaratır: özellikle Elohim'in "suret"i ve "benzer"i olan bir varlık olarak tanımlanır. *Ha-adam*'ın yani "insanın" cinsel doğası açık olarak zikredilmektedir: "insan" *zachar u neqeva* "dişi ve erkek"tir. Dişi ve erkeklik potansiyel olarak doğurganlıktır fakat bu merhalede onlar ayrılmış olarak ortaya çıkmazlar. İnsan çiftine işaret eden metin, "onlar"dan "o"na ve tekrar "onlara" geri döner. Bazı yorumcular ha-adam'ın çift cinsiyetli (androgynous) olduğu sonucunu çıkarırlar. Erkek ve dişi olan insan, verimli olması, toprağı işlemesi, diğer canlıları yönetmesi ve vejetaryen bir diyetle iştirak etmesi için eğitilir. Burada gelecekteki Havva, ilk olarak gözükmemektedir. O, *ha-adam*'ın dişi yönüdür.

"Elohim dedi ki,
Suretimizde, benzeyişimize göre
bir adam (groundling) yapalım,
hakim olsun, hükümsin diye denizin balıklarına,
göklerin kuşlarına, sığırlara, bütün yeryüzüne,

³ Burada geçen adam kelimesi Türkçedeki erkek anlamında değil. İbranice 'deki şekilde kullanılmış olup "insan" anlamındadır. Metnin ilerleyen kısımlarında da kullanılan adam kelimesi İngilizce metinden olduğu gibi aktarılmış olup yazarın kullanımında cinsiyet ifade etmemektedir. Adam kelimesi doğal olarak Âdem ismi yerine de kullanılmamıştır. (ç.n.)

ve yerde sürünen her şeye.
 Ve Elohim adam'ı (groundling) kendi suretinde yarattı,
 Elohim'in suretinde yarattı,
 onları erkek ve dişi olarak yarattı.
 Ve Elohim, onları mübarek kıldı;
 ve Elohim onlara dedi ki:
 semereli olun, ve çoğalın, ve yeryüzünü doldurun, ve onu tabi
 kılın.
 Hâkim olun; denizin balıklarına, ve göklerin kuşlarına
 ve yeryüzünde hareket eden her canlı şeye.
 Ve Elohim dedi: İşte size verdim;
 bütün yeryüzü üzerinde olup tohum veren her sebze, ve
 kendisinde ağaç meyvesi olup tohum veren her ağaç;
 size yiyecek olacaktır.
 Ve yerin her hayvanına
 ve göklerin her kuşuna,
 ve kendisinde hayat nefesi olup yeryüzünde sürünen her şeye,
 bütün yeşil otu yiyecek olarak verdim;
 ve böyle oldu.
 Ve Elohim yaptığı her şeyi gördü, ve işte! çok iyi idi.
 Ve akşam oldu ve sabah oldu,
 altıncı gün." (Tek. 1:26-31)

284

OMÜİFD

4. bölümdeki 25. pasajda, Şit (Seth)'in ve onun soyundan gelenlerin babası şeklinde bir ön isim olarak verilene kadar Âdem isminin kullanıl-
 maması dikkate değerdir,

"Âdem, karısını tekrar bildi;
 O bir erkek çocuk doğurdu
 ve onun adını Şit koydu." (Tek. 4:25)

Ha-adam genel bir terim olarak kalır. İnsan çiftine uygulanır. Örneğin bu 3:23'deki benim yaptığım çeviride *ha-adam* için "onu (him)" değil "o (it)" zamirini kullanmamın nedenidir.

"HWH Elohim, o(nu/ha-adam'ı)/(it) Eden bahçesinden gön-
 derdi,
 alındığı toprağa hizmet etmesi için." (Tek. 3:23)

Dikkatli gözlemler *ha-adam*'ın tek başına erkeğe işaret ettiği yerlerde daima "kadın"ın da ima edildiğini gösterir. Bir misali açıklamak için kullanılan 2:25'deki 'Ha-adam v ishto', "adam (groundling) ve onun kadını" ifadesi "bear/kaba kimse" kavramıyla karşılaştırılabilir. Dişi tam olarak "bear" olduğu kadar erkektir.

"Onların her ikisi, çıplaktılar
adam ve karısı,
ve onların utançları da yoktu." (Tek. 2:25)

Benim senfoni olarak adlandırdığım ikinci hareket, 2. bölüm, 4. pasajdaki ikinci yaratılış öyküsüyle birlikte başlayıp *ha-adam*'ın bahçeden atıldığı 3. bölüm 24. pasajla sona erer. Bu hareketin ana teması Eden bahçesi ve orada olan şeydir.

2. bölümün 21-23. pasajları Elohim'in *ha-adam*'ın bir yanını nasıl aldığı ve ondan kadını nasıl yaptığını anlatır. Yaratma işinin bir ayrılma işi olarak ifade edilmesi açık olmaması nedeniyle, (1. bölümde beş kez kullanılan *badal* "ayırma" fiili kullanılmamaktadır.), burada ışığın karanlıklardan, yerin gökten, gündüzün geceden ayrılması hatırlanmalıdır. "*Zachar u neqeva*" kadın ve erkek 1:26-28'de birleşik olarak yer almaktadır. Şimdi onların biri diğerinden ayrıldı ve yeni isimler aldılar, "*ish ve ishah*", erkek ve kadın:

"YHWH Elohim, *adamın* (groundling) üzerine bir ağırlık çöktürdü ve o da uyudu.
Elohim, onun yanlarından (parçalarından) birini aldı ve yerini etle kapadı;
ve YHWH Elohim, yandan (parçadan) yaptı *adamdan* geleni kadının içine aldı [adamın parçasını kadın için aldı] ve onu *adama* getirdi.
Adam (groundling), dedi:
Şimdi
bu benim kemiklerimden kemik,
etimden ettir.
Buna Kadın/Nisa (wo-man) denilecek
Çünkü, o, Adamdan/insandan (man)
bu tekten alındı." (Tek. 2:21-23)

1. bölümde çiftler "ışık ve karanlık vb." yaratıldıklarında hiçbir delil sunulmamaktadır. 1. bölümde Elohim, tek başınaydı. 2. bölümde ha-adam bilinçsiz, *tardema*, "uyuşuk" ya da "baygın" bir durumdadır: o uykuya dalmıştır. 1. bölümdeki ayrılan eşler gibi *ish* ve *ishah* yani erkek ve kadın hem benzerdir hem de farklı. Diğerleri gibi, onların da biri diğerine yakındır ve aynı zamanda genelde hayatın ve özelde insan çiftinin karakteristik gerilim durumlarında bağımsız/ayrı olmaya uğraşırlar.

Dil düzeyinde, çiftin aynılığı yaygın olarak *ish* ve *ishah*'da bulunan *ish* hecesinde ifade edilir. *İshah*, kadındaki ilave hece farklılıklarını ifade eder. "Kadın"ın aynı zamanda *negdo*, *ha-adam*'ın tamamlayıcısı/kopyası olduğu da söylenildi (Tek. 2:18, 20). *Neged* kelimesinin kökü hem yakınlığı hem de karşıtlığı ifade eder. Burada ayırt edilmiş formunda partneri olan "erkek"e karşı duran bir "kadın" olarak Havva'nın ikinci görünümü verilmektedir. Onun ortaya çıkışı sayesinde *ish*, erkek, kendi sahip olduğu kimliğinin farkına varır. Gelenek bunu başka türlü öğretmekle birlikte, burada, metindeki bu noktadan önce potansiyel olarak insan varlığından bağımsız herhangi bir "erkek" iması yoktur.

Birincide insan varlığının kadını yönü olarak, ikincide "kadın"/"woman"ın erkeğin tamamlayıcısı ya da kopyası olarak sunulan Havva, 3. bölümdeki tam bir insan varlığı olan anonim kadınlıktan çıkar/zuhur eder. O, (bir yılanla olsa da) konuşur, kelimeler türetir ("dokunmamalısınız" kelimesini Elohim'in "yememelisiniz" emrine eklemek suretiyle), arzu duyar (ağacın meyvelerine), seçim yapar (yılanın önerisi ve Elohim'in emri arasında), kendi seçimini icraata döker (almak ve yemek suretiyle) ve sonra da meyveyi erkeğine verir:

Kadın yılanı dedi:

"Bahçenin ağaçlarının meyvesinden yiyebiliriz.

Fakat ağacın meyvesi hakkında,

bahçenin ortasında olan, Elohim dedi ki:

ondan yemeyin ve ona dokunmayın,

ki ölmeyesiniz.

Yılan, kadına dedi ki:

Ölmek! Kesinlikle ölmezsiniz,
Hayır, Elohim bilir ki, ondan yediğiniz gün
gözleriniz açılacak
ve iyiyi ve kötüyü bilme noktasında Elohim gibi olacaksınız.

Kadın gördü ki ağaç yemek için iyi,
evet, gözlere hoştu
ve anlayışlı kılmak için arzu dolu bir ağaçtı.
Onun meyvesinden aldı ve yedi
ve kendisiyle birlikte yemesi için eşine de verdi." (Tek. 3:2-6)

Kadının eşine yiyeceği vermesi, Elohim tarafından *ha-adam*'a 1:29'da yiyeceğin verilmesini hatırlatır: "Buradakileri size verdim... bütün bitkileri... ve her ağacı. Size yiyecek olacaktır."

Kadın öncelikle teşebbüs ederken erkek yeme konusunda onu izler. Çıplaklıklarının farkına varmalarıyla üzerlerini örterler ve saklanırlar. Onlar saklandı. Nereye? Bahçenin ortasındaki ağaca:

287

OMÜİFD

"Onlar YHWH Elohim'in sesini duydular,
günün serinliğinde bahçede yürümekte olan
adam (groundling) ve karısı YHWH Elohim'den gizlendiler
bahçedeki ağacın arkasında gizlendiler." (Tek. 3:8)

Ben daha sonra ağacın arkası konusuna geleceğim.

Havva'nın başlama kabiliyeti, Tanrı'dan ayrılmayla birlikte, bahçenin sembolik dünyasından bizim bildiğimiz gerçek dünyaya ve kendisinin farkına varması (self-aware) ve hür iradesinin (self-determination)nin eşliğinde korku ve güvensizliğe doğru bir bağlam değişimine sebep olur. Meydana gelen değişim, yılan, kadın ve erkeğin statülerinin dönüşümleriyle şekillendirilmektedir. Kadın ani doğum sancısını ve kocasının kendisi üzerindeki hükümlerliğini tanır/bilir. Ha-adam yiyecek üretmek için çalışmak zorundadır ve ölüm ve hayat dairesine girer. Dinleyici şimdiye kadar metnin gündelik gerçekliğinin avantajlı noktasından mitin sembolik dünyasını aramayı gerektirdiğinin farkına varır. Bu sembolik dünyada kadın anahtar bir rol oynar. Öykünün bu noktasında, sembolün gerçek-

ten ayrıldığı bu sırada, *ha-adam* tarafından ona (kadına) isim olarak Havva verilmektedir. İbranice metni okuyun:

“Adam (groundling), kadını *Hayat* (Havva) olarak adlandırdı. Çünkü o, yaşayan/canlı olan (lives) her şeyin anasıdır.” (Tek. 3:20)

Hawwa ve *hay* arasındaki kelime oyunu, metni doğru okumak için hayati bir önem sahiptir. Genellikle çevirilerden Havva'nın ismini insanoğlunun annesi olması nedeniyle aldığı anlaşılır. Örneğin Kitabı Mukaddesin gözden geçirilmiş yeni baskısında (Revised Standard Version)'da Tekvin 3:20: “Erkek/adam, karısını Havva olarak adlandırdı. Çünkü o, bütün yaşayanların annesidir.” *Hawwa* ve *hay* üzerindeki kelime oyunu bir dipnota havale edilmiştir. Doğal olarak okur, vurguyu “onun canlı olan her şeyin anası olması”na değil “ana” kelimesine koyar. Havva'nın isminin devşirildiği “*hava*” kökü, “*hay*”ın türetildiği “*hayat*” kelimesiyle aynı köktendir. Her iki kökte yaşamı akla getirir; ilkinde ikametgah anlamında ikincisinde canlı olmak anlamında. Bununla birlikte dinleyiciler üzerinde etki meydana getiren şey kelimelerin sesleridir. *Hawwa* ve *hay* arasındaki telaffuz benzerliği anlam düzleminde bir bağlantı olduğunu ima eder. “Buber School” un çevirmenleri bunu, Havva(Eve)'yı “Leben (hayat)” (Buber ve Rosenzweig, 1930), “vive (yaşamak)” (Flegg, 1946), “Vivante (yaşayan)” (Chouraqui, 1982), “Life-Giver (hayat veren)” (Fox 1983) olarak adlandırmak suretiyle ifade ederler. Yalnızca ikincil olarak değil çok uygun olarak da, onun insanoğlunun annesi olduğu düşünülebilir.

Gerçekte *hay*'in anası anlamında *Hawwa* ismi, Havva'yı (Eve) bahçenin sembolik dünyasına bağlar. Ki orada temel hakikat “bütün ağaçlar arasında görmek için çekici ve yemek için iyi” YHWH Elohim tarafından büyütülen ağaç olmasıdır. Ağaç *ha-hayim* “hayat ağacı” olarak ilk kez sunulmaktadır:

“YHWH Elohim yerden bitirdi
görünüşü güzel ve yenilmesi iyi olan her ağacı
ve bahçenin ortasındaki hayat ağacını

ve iyilik ve kötülüğü bilme ağacını” (Tek. 2:9)

Hawwa, hay, ha-hayim: bu kelimelerin telaffuz benzerliği hayatın kadın-yaşam ve ağaç'la ilişkisine işaret eder.

Havva'nın 3. bölümdeki yılanla birlikte geçen sahnede anahtar bir rol oynadığı görülmektedir. Olayların etrafında cereyan ettiği temel hakikat, ilk olarak 3. bölümde “bahçenin ortasındaki ağaç” olarak ifade edilen ağaçtır. Bu ağaç, kadın-yılan tartışmasının merkezidir. Aynı zamanda kadının aktivitesinin de merkezidir. Havva, ağacın meyvesini alır ve yer. Ağacın doğasının sorgulanması, Havva'nın eyleminin doğasını açığa çıkarır. Tekvin 2:9'da ağaç hakkında üç şey söylenildi: onun hayat ağacı olduğu, bahçenin ortasında olduğu ve iyiyi ve kötüyü bilme ağacı olduğu. Tekvin 2:17'de YHWH Elohim iyiyi ve kötüyü bilme ağacı hakkında şunları söylüyor:

“onu yediğin günde
Ölü[rsün]! mutlaka ölürsün” (Tek. 2:17)

289

OMÜİFD

Bu ağaç aynı zamanda *ölüm ağacı*dır.

Şayet ağacın sembolik doğası çözümlenecek olursa mesaj şu şekilde okunur: ağacın meyvesini yemekle Havva, hayatın sunduğu iyi ve kötüyü bütün olarak insanın tecrübe sahasına getiren hayatın kanalı olur. Hayatın armağanına zorunlu olarak ortağıyla/eşiyle, ölümle birlikte bakılmalıdır. Hayatın tek bir yönü insan varlığının ebedi hayatını inkâr eder. “Kerubileri ve dönen kılıcın alevi” tarafından korunan bu zaman, hayat ağacıyla sembolize edildi:

“Adamı (topraktan biteni) kovdu
ve Eden bahçesinin doğusuna yerleştirdi
Kerubileri ve her tarafa dönen kılıcın alevini
hayat ağacının yolunu korumak için.” (Tek. 3:24)

Burada üçüncü bir Havva resmi vardır. İlk dişi, sonra kadın, burada da onun tam olarak insanlığının farkına varılmaktadır; o insan kadeğinde önemli bir rol oynar ve kişisel bir isim alır.

Havva ismi, sembolik dünyanın gerilerine doğru işaret eder; aynı zamanda gerçek dünyaya önünü gösterir. Sembolik dünyada Havva hayat ağacını yer. Gerçek dünyada o, oğullar doğurmak suretiyle hayata el verecektir/hayat verecektir. O, aynı zamanda "insanoğlunun anası" olmakla birlikte "Havva" isminin bu ikincil vurgusu, onun asıl anlamını gizlememelidir.

"Havva" ismi Tekvin'de yalnızca iki kez görünür. İsmi ikinci kez zikredilmesi 4. bölümde gerçekleşir. Benim üçüncü hareket olarak adlandırdığım şeyin başlangıcında açılış pasajı Havva'nın Kain'i nasıl doğurduğunu anlatır:

"Adam (groundling) eşi olan kadını, Havva'yı bildi.
O hamile kaldı ve Kazanılan şeyi (Kain) doğurdu.
O, 'YHWH'nin yardımıyla bir oğul kazandım' dedi." (Tek. 4:1)

290
OMÜİFD

4. Bölüm, temel olarak Kain'in Habil (Abel)'i öldürmesi, YHWH'nin yüzünden sürgünü ve onun zorbalığıyla birlikte alınmaktadır. Bölümün sonunda (Eve) Havva, üçüncü bir oğlan, Şit. Habil'in yerini alan Şit'in yolunun YHWH'nin ismini çağırarak/ doğurur anmak olduğu söylenildi:

"Âdem karısını tekrar bildi [karısıyla birlikte oldu].
O bir erkek çocuk doğurdu
ve adını Şit koydu
"çünkü Elohim, Habil'in yerine başka bir evlât verdi
Evet, Kain'in öldürdüğü".
Şit'in de bir oğlu oldu
ve o da Enosh olarak adlandırdı.

Sonra onlar YHWH'nin ismini anmaya başladılar." (Tek. 4:25-26)

Havva, Kain'i doğurduğunda Havva tarafından uygun bir isimle adlandırıldı. Onun erkeği henüz münasip bir isim almamıştı. O hâlâ *ha-adam* "the groundling" di, niteleme ismiyle [yerden gelen, topraktan olan şekilde] ifade edilmekteydi:

“adam (groundling) karısı Havva’yı bildi [Havva’yla birlikte oldu].” (Tek. 4:1)

Bölümün sonunda Şit doğduğunda, durum tersine çevrilmektedir. Havva, artık ismiyle çağrılmaz: o, “onun kadını”dır ve ilk kez “adam” a isim olarak “Âdem” ismi zikredilmektedir. Bununla niteleme isminin ortadan kaybolmasına işaret edilmektedir: o artık Âdem’dir, *ha-adam* değil:

“Âdem karısını tekrar bildi.” (Tek. 4:26)

Âdem ismi, Şit kanalıyla Âdem’in soyunun kayıtlarının verildiği ve İbrani Bible’ında Havva isminin kaybolduğu 5. bölümdeki “senfoni”nin son hareketini hazırlar. Havva’nın ölümünden hiçbir yerde bahsedilmez.

4. bölümün Havva’sı bölümün başlangıcında, Kain’i doğurduğu zaman ve bir de sonunda Şit’i doğurduğu zaman konuşur. Onun söylediği şeylerden bir şeyler öğrenilebilir mi? Bir psikolog onun ilk doğum olayının içine kendisini tam olarak dahil ettiğini görebilir. O, bu tecrübenin merkezine kendisini yerleştirir:

“Adam (groundling) karısı Havva’yı bildi.
O hamile kaldı ve Kazanılan şeyi (Kain) doğurdu.
O, ‘YHWH’nin yardımıyla bir oğul kazandım’ dedi.” (Tek. 4:1)

Yeni doğan oğul ve YHWH’ye ikincil olarak yer verilmektedir ve Havva, “koca-baba”yı bilmezden gelir.

Aksine, Şit doğduğunda, Havva sözleri arasına doğumun sorumlusu ve eylemin öznesi olarak Elohim’i yerleştirir ve Havva kendi üzerine geri plandaki bir pozisyonu alır:

“Âdem, karısını tekrar bildi.
O bir erkek çocuk doğurdu
ve adını Şit koydu
“çünkü Elohim, Habil’in yerine başka bir evlât verdi
Evet, Kain’in öldürdüğü.” (Tek. 4:25)

Bana göre Kain'in Habil'i öldürmesinin hiç anlaşılmadığı ortaya çıkar. Cassuto tarafından "*Commentary on the Book of Genesis (Yaratılış Kitabı Tefsiri)*" (1961) adlı kitabında iddia edildiği gibi Havva'nın sözlerinin "uysal/mütevazi" konuşmalar olması hiçbir şey ifade etmez. Havva, basit bir sadelikle gerçekleri açıklar: iki oğlun trajik kayboluşu (biri ölü, diğeri sürgün) yeni bir şeyin öncüsü olan, Tanrı'nın insanoğlunun başlangıcına yerleştirdiği üçüncü bir doğumla izale edildi. Sonra onlar YHWH'nin ismini anmaya başladılar (Tek. 4:26).

Araya giren Kain hakkındaki öyküde günah ve ölüm dünyaya ilk kez girer. "Günah" kelimesi metinde dördüncü bölümden önce yer almaz. Hakikaten, Havva, burada günahı ve ölümü başlatan değildir. Bir oğlun ölümü korkunç bir tecrübedir. Meryem'in durumunda Hıristiyanlık bu temanın daha fazlasını yapsa da yine de bir oğlun diğer bir oğlu öldürmesi çok daha korkunç bir tecrübedir. Henüz hiç kimse bu bağlamda bir anne olarak Havva'ya eğilmedi. Havva'nun dördüncü resmi genel olarak görmezden gelindi.

292

OMÜİFD

- Burada Havva'nın dört imajını da göstermeye çalıştım. Bu imajların her biri diğerini mantıksal bir düzen içerisinde takip etmez. Daha çok, onların biri diğerinin üzerine konulmuştur. Farklı düzlemlerde bir arada olanların her biri diğerine karşı oynadı. Yine de onların düzeni, dinleyiciyi-okuru gelişmeden söz edilen dinamik bir hareketi izlemeye götürür: eril ve dişi (male ve female), Adem ve Havva'dan önce gelen erkek ve kadından (man ve woman) önce gelir.

Benim metnin daha kesin bir görünümünü geliştirmeye uğraşmamdan daha çok rasyonel yorumcular, Havva'yla ilgili metinsel yorumu, genellikle iyi ve kötü olan şeye olan bir ilgiyle sınırlandırdılar. Benim görüşüm ise farklıdır. Tekvin'in kelimeleri üzerinde çalışmak, onu literal bir şaheser, bir şiir olarak görmemi sağladı. Şiirde, kelimeler sınırsızdır. Onlar, dinleyiciyi-okuru görüşlerinde bir son aramaya ihtiyaç duymaksızın yorumlamaya davet ederler. Dolayısıyla da şiirler genellikle dinleyicinin-okurun karıştırma riskiyle karşı karşıya kalması olasılığına açıktır.

Bunun için ben de bu makaleyi Havva hakkında tanımlayıcı bir sonuca varmaksızın sona erdirmeyi tercih ediyorum.

Yine de, bir yorum ekleyeceğim. Kadının değerini alçaltan mevcut yorum, İbrani düşüncesine yabancı gibi gözükmemektedir. Grekçedeki anlamda "olma/varoluş (being)"den ziyade İbranice anlamındaki "olmak (becoming)"le ilgili olarak anlaşılması dinamik bir tarzda metni okumaya engel olacak bir davranıştır. Bu iki kavramda izlenen yolun ifade ettiği gerçeklik farkı şu karşılaştırmayla gösterilebilir: Ortaçağda Rashi, Çıkış 3:14'deki "Ben, olacağım şey olacağım" (I will be what I will be) ifadesini Tanrının kendi kendini ifade etmesi olarak anlamıştı. Bu tanımlama açık uçludur. Çevirmenler mevcut İngilizce Bible'larda bunun aksine hâlâ statik bir formülü tercih etmektedirler: "Ben, Ben olanım" (I am, that is who I am) (New English Bible, 1970).

